

Virtuální hospitace – Český jazyk a literatura: Praktická aplikace teoretických poznatků z hláskosloví

Odborná analýza hodiny (evaluace)

Autor: PaedDr. Jana Vejvodová, CSc.

Úvodní slovo

Při hodnocení vyučovací hodiny PhDr. Jiřího Kostečky, Ph.D., se nemohu ubránit jisté míře pozitivní předpojatosti. Práci pana doktora sleduji už dlouhá léta. Ve svých didaktických seminářích (didaktika českého jazyka, didaktika slohu a komunikativní výchovy, moderní metody vyučování českému jazyku, metodika rozvíjení tvořivosti a komunikativních dovedností) vycházím kromě jiných i z jeho publikací **Do světa češtiny jinak** a **Do světa literatury jinak** i z jeho **učebnic českého jazyka**, moji studenti znají různé náměty pro práci v hodinách českého jazyka, které kolega Kostečka ve svých pracích uvádí.

Osobně jsem poznala PhDr. Jiřího Kostečku, Ph.D., na jeho didaktickém semináři pro učitele, který byl zaměřen na hodnocení slohových prací žáků. Poprvé jsem však měla možnost prostřednictvím virtuální hospitace vidět dr. Kostečku jako učitele ve výuce. Dojem, kterým na mě vyučovací hodina zapůsobila, přesně odpovídá pozitivní zkušenosti, kterou mám s jeho publikacemi.

Hodnocení vyučovací hodiny po stránce odborné

Pro řadu učitelů na středních školách bývají hodiny jazykové složky předmětu jen nutným zlem, přívažkem hodin literárních. Důsledkem bývá nižší kvalita hodin jazykových ve srovnání s hodinami slohové a komunikační výchovy či s hodinami literárními. Z analyzované hodiny je patrný velmi pozitivní vztah učitele k tematickému zaměření jazykových hodin a **vysoká míra erudovanosti**. To, že je schopen žáky vybavit jazykovými dovednostmi na vyšší úrovni, než jakých se jim dostalo na základní škole, že je schopen zaujmout je kvalitou předávaných poznatků a informací, je předpokladem úspěchu vyučovací hodiny. Je to i důvod, proč je pro své žáky přirozenou autoritou.

Učitel používá odborných termínů v souladu s didaktickou zásadou lingvistického přístupu, vede ke správnému užívání termínů i své žáky.

Příkladný je jazykový projev učitele. **Kultivovaností** svého **jazykového vyjadřování** je svým žákům vzorem; to by mělo být samozřejmé u všech učitelů, nejen u češtinářů. V učivu o zvukové stránce jazyka nabývá však požadavek vzorového přednesu jazykových ukázek ještě jiné dimenze. **Změnou suprasegmentálních prostředků** může totiž dojít ke **změně významu**. To učitel dokazuje žákům výborně. V této vyučovací hodině můžeme najít ve vyjadřování učitele také perfektní příklad toho, že i porušení jazykové normy a **přechod k prostředkům nekodifikovaným** je v jistých situacích funkční. Žáci si tak uvědomí, že čeština je stylově velmi rozvrstvena a důležité je využívání jazykových prostředků vhodně ve vztahu ke komunikační situaci a záměru. Ve vyučovací hodině učitel vede žáky ke **správné artikulaci podle ortoepických pravidel**.

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Hodnocení vyučovací hodiny po stránce didaktické

V osobnosti PhDr. Jiřího Kostečky, Ph.D., se prolínají kvalitní odborné znalosti, výborné didaktické schopnosti, z osobnostních kvalit mohou posoudit to, co z vyučovací hodiny jasně vyplývá, tj. klid a laskavost. Je patrné, že prostě má své žáky rád, že jim je partnerem a že je schopen přistupovat k nim velmi individuálně.

Motivačním uvedením vyučovací hodiny je nejen ukázka oscilogramu, ale především komparace angličtiny a češtiny z hlediska fonetického. Metoda, kterou k tomu učitel využívá, je velice názorná. Při nácviu jazykolamů velice přirozeně využívá situace, že ve třídě jsou dva žáci jiné než české národnosti.

To, jakým způsobem učitel vede se svými žáky **dialog**, považují za velmi zdařilé. V současnosti už se připouští v pedagogickém dialogu i taková **forma otázky**, v níž je tázací slovo na jejím samém konci. Dialog plní v analyzované hodině velice dobře funkci aktivizační. Přímo vybízí žáky k tomu, aby reagovali.

Cvičení, v nichž je úkolem žáků přečíst stejné větné celky různým způsobem tak, aby změnil význam, jsou velmi obtížná. Je velmi náročné pro učitele reagovat okamžitě hodnocením na to, jak žáci větné celky přečtou. V naší vyučovací hodině je poznat zkušenost učitele, reaguje naprosto perfektně. K hodnocení vede i žáky třídy, prostor dává i sebehodnocení.

Lze samozřejmě diskutovat o tom, zda fáze vyučovací hodiny, ve které žáci **pracovali** pod vedením učitele s učebnicí **frontálně**, nebyla příliš dlouhá a trochu stereotypní. Má-li vyučovací hodinu analyzovat didaktik z pedagogické fakulty, rozhodně si takovou otázku musí klást. Učitel ve svém závěrečném slově vysvětluje, že toto byl jeho záměr. Zároveň se však zmiňuje o tom, že jistě byla i možnost zařadit **skupinovou práci**, že však žáci v této hodině kooperovali jinak. Ve vyučovací hodině nebyla zařazena **samostatná práce**, při které by byli současně aktivizováni všichni žáci třídy. Je však otázkou, jak by musela taková samostatná práce být zadána, když tematicky je vyučovací hodina zaměřena na hláskosloví, předpokládá se především četba či mluvený projev žáků.

V celé vyučovací hodině učitel spojuje jazykové jevy s různými životními situacemi, ve kterých se tyto jevy vyskytují. To se projevuje i ve výborné závěrečné fázi, v níž je žákům promítnuta rozhodující Panenkova střela na ME ve fotbale z roku 1976, jejich pozornost je zaměřena na projev komentátora.

Je velice správné, že jsou žáci vedeni k tomu, aby si poradili s **předem nepřipravenými mluvenými projevy**, stejně jako s **připravenými delšími prezentacemi** v délce 25 minut. Hodnocení žákova projevu, které provedl učitel, je příkladem takového vytvoření atmosféry, v níž se žáci nemusí bát slovně projevit, to je nezbytný předpoklad správného pěstování **komunikativní kompetence**. Do hodnocení mluveného projevu byli zapojeni i ostatní žáci třídy. Za naprosto perfektně zvolená považují i poslední tři cvičení, založená na metodě bílého místa, kterými žáci trénují rychlou mluvní reakci, přitom však musí využít i dovedností z učiva o zvukové stránce jazyka, které získali v předchozích fázích vyučovací hodiny.

Závěr

Vyučovací hodinu PhDr. Jiřího Kostečky, Ph.D., považuji za velmi zdařilou. Je důkazem toho, že i vyučovací hodiny jazykové složky předmětu český jazyk a literatura mohou být zajímavé a pro žáky podnětné, pokud se vyučujícímu podaří propojit teoretické učivo s jeho aplikací v jazykové praxi. Ačkoli je to hodina tradiční, ve které nejsou přímo uplatněny některé z metod, kterým je věnována pozornost v posledních dvou desetiletích, je to hodina, ve které je patrné, že žáci jsou na jejím konci vybaveni novými jazykovými dovednostmi a že si uvědomují jejich praktickou využitelnost.